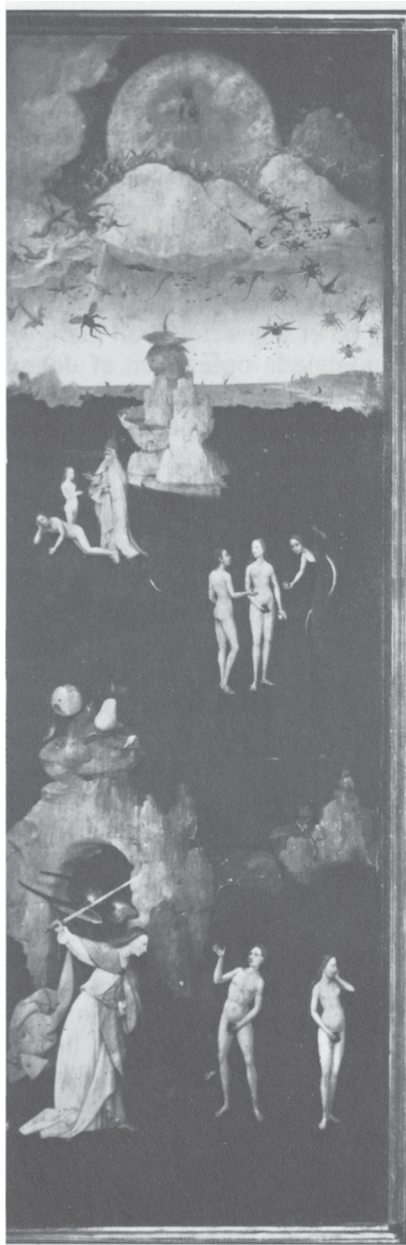

Djævelens spil

af Ann L. Sørensen

Engle musiceserer for de frelste i Paradis. David spiller på harpe for at lette Sauls tungsind. Musik som middel til sjælens renselse og tankens klarhed er kendt både i antikken og i Det gamle Testamente og overtages af kristendommen. Men musik har også sin modsætning som ophøjende middel som det fremgår af fortællingen om duellen mellem Apollon og Marsyas. Muserne giver Apollon prisen, fordi hans lyrespil klarer tanken og sjælen, hvorimod Marsyas' forjættende fløjtespil opfordrer til at give sig kødets lyster i vold. Siden da kan musikinstrumenter og musikerne både symbolisere dyd og last.

Hos den hollandske kunstner Hieronymus Bosch optræder musikinstrumenter og musik som djævelens middel til at forføre menneskeheden med. Det gør han yderst effektivt både i helvede, hvor instrumenterne, selv den guddommelige harpe, bliver til torturedskaber og på jorden med sit diaboliske spil. I den trefløjede tavle »Høvognen« fra c. 1485–90 (Madrid, Prado) indledes med Skabelsen på venstre fløj og fortsætter med en visualisering af menneskets jordiske stræben efter tomme, forgængelige værdier symboliseret med et mægtigt hølæs, som alle samfundslag følger blindt lukt mod afgrunden – helvedet på højre fløj. Det vil sige, at altertavlen består af tre dele: det himmelske på venstre fløj, det jordiske liv på midterpartiet og helvedet på højre fløj.

Centralt placeret i midterpartiets fremstilling af jordelivet er scenen

ovenpå hølæsset. En bevinget djævel danser og spiller på trompet, som hans næse er forvandlet til, for at forføre mennesket bort fra Kristus. En engel beder forgæves om hjælp til en fortvivlet Kristus, der troner i himlen. For djævelens spil er uovervindelig med de lokkende toner, der får det siddende par til at hengive sig til musiceren og flirt og parret i buskadset bagved til at kæle og kysse uden tanke for det guddommelige. Djævelens talent for at kalde de kødelige lyster frem understreges yderligere med uglen som en diabolisk fugl, der sidder på en gren som pendant til krukken som symbol på kvindelig seksualitet. Også i de små genrescener i forgrunden ses musikken som effektivt erotisk middel. En sækkepibespillende nar antastes af en nonne, der forsøger at bytte noget af det dyrebare hølæs med pølsen, narren har hængende i sit bælte. Også nonnen er underkastet kødets lyst. Både blæseinstrumenter og sækkepiben er oplagte seksualsembler, og sækkepiben overtages af en af Boschs efterfølgere, Pieter Brueghel den Ældre. Hans bonde-danse til sækkepibens toner bliver derigennem til moral og slet ikke udtryk for glæde over fest og dans.

Musik og erotik fortsætter med at gå hånd i hånd ind i det borgerlige, calvinistiske Hollands 1600-tals interiører. Djævelen som person er ikke længere tilstede, men skjuler sig bag musikken og dens uimodståelige indflydelse på

det skrøbelige og villige menneske. Der er utrolig mange fremstillinger af kvinder i interiører, der står eller spiller på spinet som det foretrukne musikinstrument. Disse motiver er ikke kun et billede på borgerstandens dannelsesniveau. Den megen musiciseringen er også i høj grad en camouflage for hyrdetimer, og dermed en fortsat erkendelse af musikkens diabolske egenskab. En tvetydighed synes at være tilstede i Jan Miense Molenaers »Kvinde ved spinet« fra c. 1635-40 (Amsterdam, Rijksmuseum). En gift kvinde med to børn lokker en mand til sig med tonerne fra spinnettet. Modstandsløs stjæler han sig ind i stuen, hvor hendes konflikt afspejles i den lænkede abe, der er symbol på tøjlet ukyskhed og i det flirtende par ude i naturen, der pryder spinnettets forside. Musikken synes her både at være symbol på de kødelige laster og som middel til at holde sig på dydens vej.

Oftest er musikudøvelsen dog utvetydigt forbundet med erotiske overtoner som i Gabriel Metsu's »Duet« fra c. 1650 (London, National Gallery). På trods af de gode hensigter med spinnetspillet til Herrens pris, som indskriften på musikinstrumentet beretter om, synes parrets musiceseren at lede dem ud i pjat og pjank. Han rækker kvinden et glas vin, og hun rækker ham et nodeblad. Det lader til, at hans violin får lov til at hvile endnu en stund understreget af parrets åbenlyse flirt, men også af det ene maleri på væggen, der forestiller en dionysisk fest.

Apollon vandt ganske vist prisen hos Muserne, men Marsyas vandt menneskenes pris og fortsætter sit djævelske spil.